

Nr 163.

Ankom till riksdagens kansli den 21 maj 1937 kl. 2 e. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående främjande av planmässigt sparande samt inrättande av en statens bosättningslånefond m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

(4:e avd.)

I propositionen (nr 1) angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1937/1938 har Kungl. Maj:t (punkterna 26—28, sid. 52 och 53 av det vid propositionen under femte huvudtiteln fogade utdraget av statsrådsprotokollet över socialärenden) föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, för budgetåret 1937/1938 beräkna dels till Bosättningslånenämnder och ortsombud m. m. ett förslagsanslag av 20,000 kronor, dels till Ersättningar till postverket för dess bestyr med statens bosättningslån ett förslagsanslag av 15,000 kronor, dels ock till Bidrag till propaganda för planmässigt sparande ett anslag av 10,000 kronor.

I statsverkspropositionen har Kungl. Maj:t vidare (punkt 6, sid. 11, av det vid propositionen under rubrik »Utgifter för kapitalökning. Bil. 4» fogade utdraget av statsrådsprotokollet över socialärenden) föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, såsom kapital för Statens bosättningslånefond för budgetåret 1937/1938 beräkna ett reservationsanslag av 2,000,000 kronor.

Sedermera har Kungl. Maj:t i en den 15 januari 1937 dagtecknad proposition, nr 41, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för nämnda dag, föreslagit riksdagen att

1:o) anvisa

dels till Bosättningslånenämnder och ortsombud m. m. för budgetåret 1937/1938 ett förslagsanslag av 30,000 kronor;

dels till Ersättning åt postverket för dess bestyr med statens bosättningslån för samma budgetår ett förslagsanslag av 12,000 kronor;

dels ock till Bidrag till propaganda för planmässigt sparande för samma budgetår ett anslag av 10,000 kronor;

2:o) dels besluta, att en statlig utlåningsfond, benämnd Statens bosättningslånefond, skall inrättas;

dels medgiva, att lån ur nämnda fond må utlämnas i huvudsaklig överensstämmelse med de grunder, som av departementschefen förordats;

dels ock såsom kapital för fonden anvisa för budgetåret 1937/1938 under Utgifter för kapitalökning rubriken »Statens utlåningsfonder» ett reservationsanslag av 2,000,000 kronor, därav 1,500,000 kronor att utgå av låne-medel.

I samband med Kungl. Maj:ts förevarande förslag har utskottet behandlat följande motioner, nämligen

dels två likalydande motioner, väckta den ena, nr 204, inom första kammaren av herr *M. Svensson* m. fl. samt den andra, nr 408, inom andra kammaren av herr *I. Anderson* i Norrköping m. fl., däri hemställts, att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 41 i den del, denna berör frågan om inrättande av en statens bosättningslånefond, måtte vidtaga de organisatoriska förändringar, som i motionerna skisserats, och de nedsättningar av de statliga anslagsbeloppen, som utan inskränkning av låneverksamhetens omfattning genom de föreslagna organisatoriska förändringarna möjliggöras;

dels en inom andra kammaren av herr *O. Carlström* väckt motion, nr 401, däri hemställts, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 41 i vad den avser inrättandet av Statens bosättningslånefond;

dels ock en inom andra kammaren av herrar *K. Magnusson* och *N. V. Sandström* väckt motion, nr 407, däri hemställts, att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 41 angående statliga bosättningslån måtte föreslå sådana ändringar att i lånevillkoren infördes stadgande om vigsel som villkor för lånens utbetalande och att kontrollen över lånens användande för avsedda ändamål göres fullt effektiv.

Åtgärder till främjande av planmässigt sparande. För de försök att vidga och intensifiera sparverksamheten, framför allt bland ungdomen, som enligt föreliggande förslag skulle göras, påkallas nu riksdagens medverkan icke i vidare mån än att riksdagen skulle anvisa ett anslag å 10,000 kronor såsom bidrag till den för utvecklingen av denna sparrörelse erforderliga propagandan. Departementschefen har nämligen ansett det böra ankomma för postsparbankens del på Konungen eller generalpoststyrelsen och för de enskilda sparbankernas vidkommande på dessa banker själva att vidtaga sådana åtgärder, som göra det möjligt för dem att i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen angivna riktlinjer mottaga och förränta planmässigt sparade medel. Departementschefen har i anslutning härtill vidare anfört:

Såsom befolkningskommissionen anfört och i ett par yttranden ytterligare understrukits, kan det väl antagas, att sparbankerna själva, vilka genom sin huvudorganisation vitsordat den stora betydelsen av planmässigt sparande, både skulle vara villiga och äga förmåga att med uteslutande egna medel bedriva en sådan propagandaverksamhet i viss omfattning. Emellertid förhåller det sig säkerligen så som generalpoststyrelsen framhållit, att den föreslagna nya formen av inlåning icke kan förväntas bli en för sparbankerna ekonomiskt särskilt fördelaktig rörelse. Med hänsyn härtill och till det planmässiga sparandets sociala och befolkningspolitiska betydelse finner jag i likhet med kommissionen motiverat, att staten lämnar bidrag till den för utvecklingen av denna sparrörelse erforderliga propagandan. Det belopp om 25,000 kronor, vilket enligt kommissionens förslag borde för ändamålet anvisas under verksamhetens första år, synes mig dock, med hänsyn särskilt till de möjligheter, som föreligga för postsparbanken att för ändamålet disponera postmedel, kunna begränsas till 10,000 kronor. Anslaget bör användas såsom bidrag till kostnader för av postsparbanken och

sparbankerna bedriven gemensam propaganda för planmässigt sparande. De närmare villkoren för anslaget utgående torde få fastställas av Kungl. Maj:t. Jag vill i detta sammanhang erinra, att enligt vad som framgår av sparbanksföreningens yttrande det torde kunna påräknas, att åtskilliga av föreningens medlemmar komma att på sitt verksamhetsprogram upptaga ifrågavarande form av inlåningsrörelse.

Bosättningslån. Befolkningsskommissionen har i förevarande avseende föreslagit, att staten skulle på billiga villkor och med relativt kort amorteringstid bevilja smärre lån åt personer, vilka ämna ingå eller nyss ingått äktenskap samt kunna anses äga vilja och förutsättningar att fullgöra sin återbetalningsskyldighet.

Beträffande lämpligheten i allmänhet av detta förslag har departementschefen anfört:

Såsom av den tidigare redogörelsen framgår, hava i yttrandena över förslaget olika åsikter kommit till uttryck rörande lämpligheten av dessa förslagens huvudgrunder. Den kritik, som därvid från vissa håll ägnats förslaget, finner jag överdriven. Om kredit endast lämnas i måttlig omfattning och endast åt personer, som äga förutsättningar att inom en nära framtid avbörd sig skulden, synes mot en sådan kreditgivning knappast kunna göras gällande några mera allvarliga betänkligheter. Enligt min mening har man tvärtom anledning förvänta, att en låneverksamhet av den föreslagna typen är ägnad att befordra det därmed avsedda syftet. Jag vill därför tillråda, att en sådan låneverksamhet försöksvis igångsättes. Därvid böra dock beaktas åtskilliga av de erinringar, som beträffande förslaget närmare utformning framställts i de avgivna yttrandena.

Sålunda synes det av skäl, som anförts under remissbehandlingen, knappast vara lämpligt att i nu föreslagen ordning utlämna lån för andra ändamål än att underlätta bosättning i egentlig mening.

I fråga om förutsättningarna för erhållande av lån har departementschefen vidare anfört:

Vad angår förutsättningarna för erhållande av lån, torde i huvudsak böra gälla vad kommissionen därutinnan föreslagit. Med bosättningslånen syfte att vara till stöd vid ingående av äktenskap synes dock knappast förenligt, att lån skulle kunna beviljas på ansökan av äkta makar, t. o. m. om nära ett år förflutit efter äktenskapets ingående. Lån torde därför endast i vissa undantagsfall böra beviljas på ansökan av andra än trolovade. Om de trolovade hunnit ingå äktenskap, innan ansökningen slutligen prövats, lär detta dock icke böra utgöra hinder för bifall till ansökningen. I fråga om äkta makar synes möjlighet till erhållande av lån böra hållas öppen i sådana fall, då särskilda omständigheter föreligga och äktenskapet ingåtts under loppet av de senaste sex månaderna före ansökningens ingivande. Båda de lånesökande böra vara eller genom giftermålet bliva svenska medborgare. Såsom från något håll ifrågasatts, synes även lämpligt att avfordra sökandena en försäkran, att deras avsikt icke är att bosätta sig i utlandet. Att, såsom från samma håll förordats, därjämte skulle krävas tjänsteläkares intyg att kontrahenterna icke äro bärare av ärftliga sjukdomsanlag, synes mig däremot på de grunder, som kommissionen anfört, icke nödvändigt. Dock bör av helt naturliga skäl vid prövningen av låneansökan beaktande ägnas kontrahenternas hälsotillstånd. De lånesökande böra vara i behov av medel för inköp av nödiga bosättningsföremål, och med hänsyn till deras egna

villkor och intressen bör lånets upptagande vara tillrådligt. Slutligen böra sökandena ha gjort sig kända för skötsamhet och ekonomisk förtänksamhet ävensom, i den mån betingelser härför förelegat, ådagalagt sparvilja.

Med avseende å den föreslagna organisationen för utlåningsrörelsen har departementschefen framhållit bland annat följande:

Prövningen av ansökningar om bosättningslån skulle till väsentlig del komma att avse frågor om sökandenas personliga förhållanden i olika hänseenden. Med hänsyn härtill kan det icke anses tillfredsställande att, såsom kommissionen föreslagit, överlämna denna prövning till en för hela riket gemensam nämnd, vilken för övrigt, därest antalet låneansökningar bleve stort, skulle nödgas ägna varje ansökan en allenast summarisk granskning. Jag vill därför i stället förorda, att handhavandet av denna uppgift anförtros åt särskilda nämnder, en för varje landstingsområde samt en för varje stad, som icke deltagar i landsting. Sådan nämnd, lämpligen betecknad bosättningslånenämnd, torde böra bestå av en av Kungl. Maj:t utsedd ordförande jämte suppleant samt två av vederbörande landsting respektive stadsfullmäktige för två år valda ledamöter jämte minst lika många suppleanter. Ersättning till ordförande och ledamöter av bosättningslånenämnd synes böra i form av dagarvode och i förekommande fall även resekostnadsersättning utgå med belopp, som Kungl. Maj:t må äga bestämma. Med hänsyn till den sålunda föreslagna decentraliseringen av beslutanderätten i låneärendena synes beslut av bosättningslånenämnd böra få överklagas hos Kungl. Maj:t.

Verksamheten, vars igångsättande departementschefen anser böra ske med försiktighet, skulle påbörjas den 1 januari 1938. De begärda anslagen äro beräknade för en halvårsperiod.

Utskottet.

Kungl. Maj:ts förslag om anslag å 10,000 kronor till sparpropaganda tillstyrkes av utskottet.

Förevarande proposition innefattar dessutom ett på framställning från befolkningskommissionen grundat förslag, avseende att för trolovade eller äkta makar öppna möjlighet att utan sådan lånesäkerhet, som eljest vanligen kräves, erhålla statliga amorteringslån å högst 1,000 kronor för inköp av möbler och andra bosättningsföremål, vilkas anskaffning föranledes av äktenskapets ingående.

Utskottet finner den föreslagna anordningen lämplig som ett led i strävandena att underlätta familjebildningen. Överhuvud har förslaget, sådant det samma föreligger utformat i ett propositionen bifogat författningsutkast, ej givit anledning till någon erinran eller något särskilt uttalande från utskottets sida annat än i följande hänseenden.

Inom utskottet har ifrågasatts lämpligheten av att tillskapa en organisation av den omfattning Kungl. Maj:t föreslagit för ifrågavarande låneverksamhet, i varje fall redan från dess början. Därvid har syftats på den i 2 § av författningsutkastet föreslagna bosättningslånenämnden, vars ordförande och suppleant för denne skulle utses av Kungl. Maj:t, medan ledamöter och suppleanter skulle utses av landstinget eller, vad beträffar stad, som ej deltagar i landsting, av stadsfullmäktige.

Om låneverksamheten i stället förlades till riksbanken, kunde styrelserna vid riksbankens huvudkontor och avdelningskontor fylla uppgiften som bösättningslånenämnd. Det kan visserligen mot en sådan anordning anmärkas, att en nämnd utsedd på det sätt Kungl. Maj:t föreslagit kunde äga större förutsättningar än riksbankens lokalstyrelser att omhändervha en verksamhet av ifrågavarande beskaffenhet. Emellertid ligger det i sakens natur att hur än en sådan nämnd sammansättes, måste dess personkännedom vara begränsad och ortsombuden komma att få ett avsevärt inflytande i fråga om vilka som skola tilldelas bösättningslån.

Utskottet, som för egen del icke vill taga definitiv ståndpunkt till det sålunda framförda förslaget, anser, att Kungl. Maj:t bör ägna detsamma uppmärksamhet och, om det befinnes acceptabelt, vidtaga härav föranledda justeringar i författningsutkastet. För sådant fall må ock erforderlig del av anslaget å 12,000 kronor för ersättning åt postverket disponeras för utbetalning till riksbanken av gottgörelse för dess bestyr med bösättningslånen.

Enligt 3 § skulle, där ej kommun utser annat ortsombud, ordförande i drätselkammare eller kommunalnämnd tjänstgöra som sådant ombud. Det synes utskottet lämpligt att denna paragraf erhåller sådan formulering att ortsombud alltid förutsättes skola utses genom särskilt val av kommun eller, därest kommun så beslutar, genom val av drätselkammare eller kommunalnämnd.

Med avseende å de i 5 § uppställda olika betingelserna för låns erhållande vill utskottet framhålla, att sparviljan torde kunna anses ådagalagd icke blott genom företeende av sparbanksbok eller dylikt bevis från bank utan också på annat sätt exempelvis genom att sökandena styrka sig äga tillgodohavanden i egnahemsföretag eller kooperativ förening.

Utskottet kan icke tillstyrka det i motion II: 407 framställda förslaget, att till övriga lånevillkor skulle läggas ännu ett, nämligen att vigsel måste föregå lånets utbetalning.

Med tillstyrkande alltså av förevarande proposition får utskottet hemställa,

I. att riksdagen må till bidrag till *propaganda för planmässigt sparande* för budgetåret 1937/1938 anvisa ett anslag av 10,000 kronor;

II. att riksdagen, med avslag å motionen II: 401, må

a) till *Bösättningslånenämnder och ortsombud m. m.* för budgetåret 1937/1938 anvisa ett förslagsanslag av 30,000 kronor;

b) till *Ersättning för bestyr med statens bösättningslån* för samma budgetår anvisa ett förslagsanslag av 12,000 kronor;

c) besluta, att en statlig utlåningsfond, benämnd *Statens bösättningslånefond*, skall inrättas;

d) med avslag å motionerna I: 204 och II: 407 och 408, medgiva, att lån ur nämnda fond må utlämnas i huvudsak-

lig överensstämmelse med de grunder som av departementschefen förordats;

e) såsom kapital för fonden anvisa för budgetåret 1937/1938 under Utgifter för kapitalökning rubriken »Statens utlåningsfonder» ett reservationsanslag av 2,000,000 kronor, därav 1,500,000 kronor att utgå av lånemedel.

Stockholm den 21 maj 1937.

På statsutskottets vägnar:

ANDERS ANDERSON.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit:

från första kammaren: herrar Nilsson i Gränebo, Johansson i Fredrikslund, Nilsson i Malmö, Svensson i Kompersmåla, Hansén, Asplund, Borell, Nilsson i Landeryd, Lindström, Magnusson, von Heland och Bäcklund; samt

från andra kammaren: herrar Anderson i Råstock, Jansson i Falun, Magnusson i Skövde, Törnkvist, Strindlund, Jeppsson, Andersson i Höör, Jonsson i Eskilstuna, Andersson i Prästbol, Andersson i Södergård, Olsson i Staxäng och Persson i Tidaholm.

Reservationer:

1:o) av herrar Johansson i Fredrikslund, Svensson i Kompersmåla, Borell, Nilsson i Landeryd och Olsson i Staxäng, vilka ansett att utskottets yttrande och förslag bort hava följande lydelse:

»Kungl. Maj:ts förslag — — — äktenskapets ingående.

Utskottet finner den föreslagna anordningen lämplig som ett led i strävandena att underlätta familjebildningen. Tvivelsutan skulle genom bosättningslånen denna kunna främjas ej endast bland arbetar- och småbrukarbefolkningen utan även bland den ej sällan synnerligen svagt ekonomiskt ställda tjänstemannaklassen och motsvarande befolkningsgrupper.

Inom utskottet har emellertid ifrågasatts lämpligheten av att tillskapa en organisation av den omfattning Kungl. Maj:t föreslagit för ifrågavarande låneverksamhet. Därvid har syftats på den i 2 § av författningsutkastet föreslagna bosättningslånenämnden, vars ordförande och suppleant för denne skulle utses av Kungl. Maj:t, medan ledamöter och suppleanter skulle utses av landstinget eller, vad beträffar stad, som ej deltagar i landsting, av stadsfullmäktige.

Enligt propositionens plan skulle antalet lån kunna uppskattas till högst 5,000 årligen d. v. s. i medeltal cirka 150 per landstingsområde (jämte stad som ej deltagar i landsting) och år. Inom de befolkningsfattigare landstings-

områdena torde låneantalet ej ens komma att uppgå till detta antal. Oavsett låneärendenas större eller mindre antal måste dock ganska självfallet lånenämndernas sammanträden bliva rätt talrika, om ej kraven på en erforderlig snabb handläggning skola alltför mycket eftersättas. Med avseende å kostnaderna bör erinras att det förutsättes, förutom reseersättning, dagarvoden å 40 kronor till ordföranden och 25 kronor till vardera av de båda övriga ledamöterna, vartill komma de helt visst ej så obetydliga utgifterna för kansli och expedition för var och en av de trettio nämnderna. Avskrivningsfrågorna — vilka enligt propositionens förslag skola i varje enskilt fall avgöras av Kungl. Maj:t — måste också antagas komma att nödvändiggöra ett vidlyftigt remissförfarande och en avsevärd arbetsbelastning för departement, ämbetsverk, länsstyrelser och lånenämnder.

I avgivet utlåtande har utskottet tillstyrkt begäran om ett övervägande av möjligheterna till en rationalisering av arbetsmetoderna inom statsförvaltningen. Det är att allvarligt befara att en låneförvaltning, utformad efter propositionens riktlinjer, så långt ifrån att uppfylla tillbörliga krav på effektivitet och enkelhet i stället komme att erbjuda ett synnerligen påtagligt exempel på sådana mindre praktiska organisationsformer, som påtalats i nyssnämnda riksdagsbeslut.

Det har inom utskottet förts på tal, att om låneverksamheten förlades till riksbanken styrelsen vid riksbankens huvudkontor och avdelningskontor kunde fylla uppgiften som bostadslånenämnd.

En motionsvis föreslagen och enligt utskottets mening än mera naturlig anordning vore dock att bosättningslånets beviljande och utbetalning anförtröddes åt affärs- och sparbankerna. Dessa kreditinrättningar besitta redan i stor utsträckning en rikt förgrenad och med dylik långivning till mindre bemedlade väl förtrogen organisation. Såväl affärs- som sparbankerna torde också vara villiga och beredda att åtaga sig hithörande bestyr. Vid här föreslagna anordning bleve, liksom för fall att verksamheten anförtröddes åt riksbankskontoren, den omfattande nya lånenämndsorganisationen onödig, varemot ortsombudens medverkan alltjämt förutsättes. Viss ersättning av statsmedel skulle utgå för belopp som den kreditgivande banken nödgas efterskänka.

Det bör övervägas huruvida som skäl för avskrivning må kunna få åberopas ej endast dödsfall, kronisk sjukdom eller iråkad invaliditet o. s. v. utan även, på sätt i väckta motioner ifrågasatts, förekomsten av två eller flera barnfödslar i låntagarens familj under lånetiden och den därmed stegrade försörjningsbördan.

Enligt 3 § skulle — — genom särskilt val av kommun eller, därest kommun så beslutar, genom val av drätselkammare eller kommunalnämnd.

I anslutning till motionen II: 407 vill utskottet föreslå, att utebliven vigsel upptages bland anledningar, som må berättiga långgivaren att uppsäga bosättningslån till omedelbar betalning.

Å Kungl. Maj:t torde böra ankomma att föranstalta om en skyndsam utredning rörande en låneorganisation efter ovannämnda av utskottet angivna rikt-

linjer, varefter förnyat förslag i ämnet torde få förväntas till 1938 års riksdag. I den mån någon formell mindre ändring i gällande banklagstiftning kan visa sig påkallad på grund av det eftergivande av kraven på bankmässig lånesäkerhet, som förutsattes vid den nya långivningen, torde riksdagens medgivande även härtill få inhämtas. Därest sålunda redan vid början av 1938 års riksdag erforderliga förslag framläggas, lär något nämnvärt uppskov med verksamhetens igångsättning ej behöva uppkomma. Olägenheterna av ett dylikt mindre uppskov torde för övrigt mer än väl motvägas av möjligheterna att undvika tillkomsten av ännu en stor statlig nämndsorganisation, om vars lämplighet för uppgiften ingen som helst erfarenhet föreligger men som en gång inrättad lär bli tämligen bestående.

Genom här föreslagna uppskov erhålles också erforderligt rådrum för en bättre utformning och anpassning efter verklighetens krav av bestämmelserna om låns avskrivning eller efterskänkande. Det gäller härvid en mycket ömtålig avvägning med hänsynstagande till å ena sidan att låntagarna ej pressas över förmåga och å den andra att deras känsla av ansvar för lånens återbetalning effektivt upprätthålles.

Under återopande av vad utskottet sålunda anfört får utskottet hemställa,

I. — — — planmässigt sparande — — — 10,000 kronor.

II. att riksdagen, i anledning av motionerna I: 204 och II: 401, 407 samt 408, må, med avslag å Kungl. Maj:ts förvarande proposition i vad den avser bosättningslån, hos Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning rörande bosättningslåns utlämnande genom redan befintliga kreditinrättningar av olika slag samt om framläggande för riksdagen av förnyat förslag i ämnet.»

2:o) av herr *Magnusson* i Skövde beträffande frågan om vigsel som villkor för bosättningslånefonden utbetalning;

3:o) av herr *Strindlund*, som ansett, att Kungl. Maj:ts förslag om inrättande av en bosättningslånefond bort av utskottet avstyrkas;

4:o) av herr *Törnkvist*.
